

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Житомирський державний університет імені Івана Франка (Україна)

Донбаський державний педагогічний університет (Україна)

Маріупольський державний університет (Україна)

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (Україна)

Зеленогурський університет (Польща)

Дилема війни/миру в постгуманному світі

Збірник наукових праць

(за матеріалами міжрегіонального науково-практичного семінару
із міжнародною участю, 28-29 квітня 2017 року, м. Житомир)

Житомир - 2017

Редакційна колегія

Поліщук О. П. — голова редколегії, доктор філософських наук, професор (м. Житомир), **Троха Богдан**, доктор габілітований, професор ZU (м. Зелена Гура), **Журба М. А.**, доктор філософських наук, професор (м. Рубіжне), **Козловець М. А.**, доктор філософських наук, професор (м. Житомир), **Сабадаш Ю. С.**, доктор культурології, професор (м. Маріуполь), **Сейко Н. А.**, доктор педагогічних наук, професор (м. Житомир), **Слющинський Б. В.**, доктор соціологічних наук, професор, член-кореспондент Української академії політичних наук, академік Академії наук Вищої школи України (м. Маріуполь), **Федь В. А.**, доктор філософських наук, професор (м. Слов'янськ)

Рецензенти:

Герасимчук А. А., доктор філософських наук, професор

Ковтун Ю. В., кандидат філософських наук, доцент

Мельничук В. В., кандидат філософських наук, доцент

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 15 від 23 червня 2017 року)

Д 27 **Дилема війни/миру в постгуманному світі** : зб. наук. пр. (за матеріалами міжрегіонального науково-практичного семінару із міжнародною участю, 28-29 квітня 2017 року, м. Житомир) / За ред. О. П. Поліщук, Б. Троха, М. А. Журби та ін. — Житомир, 2017. — 72 с.

У збірнику вміщено наукові праці за матеріалами доповідей і тез викладачів, докторантів, аспірантів на міжрегіональному науково-практичному семінарі із міжнародною участю «Дилема війни/миру в постгуманному світі» (28-29 квітня 2017 року, м. Житомир), присвячених актуальним проблемам філософських, культурологічних, соціологічних, психологічних наук, які пов'язані із розвитком соціуму в умовах постгуманізму, трансгуманізму й викликів сьогодення.

Збірник буде корисним студентам, аспірантам, докторантам, викладачам вищих навчальних закладів та всім, хто цікавиться проблемами постгуманізму, трангуманізму, біоетики.

КОМУНІКАТИВНИЙ ЗМІСТ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ФОРМИ «РАЦІОНАЛЬНОГО» НАСИЛЛЯ В ПОСТГУМАННОМУ СВІТІ

Глобалізаційні процеси та якісна зміна міграційних, що характеризується масштабністю та високою трудовою мобільністю, призвели до прямої взаємодії етнічних культур, їх взаємопроникнення та певною мірою зіткнення. Ця взаємодія зумовлюється не лише культурними, а й соціальними та релігійними відмінностями, а відтак принцип толерантності отримує нові конотації – мультикультурні. Діалог культур здійснюється на основі визнання за кожним етносом права на гідне існування і вільний розвиток, а людство загалом постає культурним розмаїттям без домінування у суспільстві одних культур над іншими (культурний плюралізм). Діалог постає особливою формою конструювання соціальних зв'язків, який характеризується поліфонічністю, двосуб'єктні зв'язки у ньому змінюються полісуб'єктними взаємовідносинами. Розкриття змісту мультикультурної толерантності в сучасному постгуманному світі як способу запобігання прямих форм насилля потребує аналізу мультикультуралізму як соціального явища та соціально-політичної стратегії. Перше визначається такими характерними рисами як мультилокальність і полікультурність, а друге розуміється як політична практика, застосована у країнах Євросоюзу.

Хоча вперше поняття «мультикультуралізм» виникло у Швейцарії для позначення проголошеної в 50-х роках XX століття стратегії соціального розвитку, спрямованої на інтеграцію різних етнокультурних спільнот. У 1971 році ця ідея знайшла відображення в інтеграційній політиці Канади. Нині існують різні підходи до тлумачення мультикультуралізму, які можна виокремити у демографічно-описовий (суспільство складається з етнічно або расово різнорідних сегментів, а мультикультуралізм – це політика інтеграції мігрантів у суспільство на інституційному та побутовому рівнях), програмно-політичний (мультикультуралізм – це конкретні соціальні програми й політичні ініціативи регулювання взаємовідносини в умовах етнічного розмаїття), ідеологічно-нормативний (модель політичного активізму, в основу якої покладено ідею відмінностей соціокультурних ідентичностей), соціально-трансформативний (мультикультуралізм – це

діяльність політичних інституцій для запобігання расизму, націоналізму, сексизму, гомофобії та здобуття рівності для усіх членів суспільства) та історичний (актуалізація дослідження історичних передумов виникнення плюралізму культур в межах єдиного географічного та соціального простору, факторів і чинників їх взаємодії) [1, с. 12-23]. У філософській традиції виокремлюється два основних підходи до тлумачення поняття «мультикультуралізм»: як суспільної ідеології (на теоретичних засадах лібералізму та комунітаризму, філософії Франкфуртської школи та поглядах, сформованих представниками постмодерністського та постструктуралістського філософських напрямів) та як культурного плюралізму, відмовляючи цьому феномену в статусі суспільної ідеології й позбавляючи його політичного підтексту [2, с. 24]. Мультикультуралізм як соціальне явище, яке поєднує у собі мультилокальність та полікультурність, фіксує набуття суспільством мультикультурних рис, що відображає не стільки наявність його етнокультурної розмаїтості, скільки здатність кожної етнічної групи і спільноти відтворювати власну ідентичність.

Тобто, глобалізаційна стратегія розвитку людства, з одного боку, передбачає масштабні міграційні процеси і, як наслідок, зростання культурного розмаїття у економічно розвинених країнах (переважно західноєвропейських). А з іншого — у цих суспільствах відбувається взаємодія національної культури із культурами етнічних меншин, що загрожує як національній ідентичності, так й ідентичності мігрантів. Таке протистояння заперечує сформовану раніше ціннісну систему суспільства і стає джерелом насилля, передусім ірраціонального.

Тому Ч. Кукатас, досліджуючи зростання культурного розмаїття, окреслює наступні способи реакції суспільства на нього: ізоляція, асиміляція, м'який мультикультуралізм, жорсткий мультикультуралізм та апартеїд [3, с. 30-33]. Як показує історія, основною реакцією суспільства на появу у ньому іншої організованої етнічної спільноти є ізоляція, що дозволяє у насильницький спосіб зберегти традиційні переваги та привілеї більшості своїх членів. Також застосування різних форм насилля прослідковується при здійсненні режиму апартеїду (залучення етнічних меншин до соціального життя за умов заборони на асиміляцію) та асиміляції (втрата спільнотами власної ідентичності та її заміщення ідентичністю титульного етносу).

Мультикультуралізм же (м'який і жорсткий), по-перше, передбачає застосування непрямих форм насилля, а, по-друге, спрямовує їх на усіх представників соціуму. Але якщо м'який мультикультуралізм не заперечує асиміляцію, а надає свободу вибору її рівня за бажанням та здатністю кожного

окремого індивіда, то жорсткий містить у собі установку надати максимальних можливостей для збереження ідентичності й традицій кожної етнічної меншини, тобто необхідність формування у суспільстві мультикультурної толерантності як принципу взаємодії між соціальними групами та спільнотами.

Тобто, незважаючи на розмаїття моделей мультикультуралізму (виокремлюють канадську, американську, німецьку, австралійську моделі), на його типологію (моралістичний, постмодерністський, фундаменталістський типи) та різні форми практичної політики, які виражають культурне розмаїття суспільства (мультикультурна освіта, автономія, мультинація) [4, с. 105], саме толерантність є інтегральною характеристикою для їх реалізації. У той час як Кукатасова теорія вільної асоціації передбачає високий рівень толерантності, яка може розглядатися як така, що піддається мультикультурній ідеї соціального порядку, хоча, відзначимо по праву, вона є всього лише побічним ефектом його ліберальної теорії, яка сама по собі не викликає ніяких мультикультурних вимог справедливості [5, с. 4]. Установлення ж цього принципу може відбуватися через упровадження політики мультикультуралізму, або політики визнання, в якій саме ідея соціальної справедливості є превалюючою.

Концепція мультикультуралізму постає нині системою напрацьованих правил і норм мирного співіснування різних культур та їх представників у спільному багатоманітному просторі на основі рівноправності культурних цінностей, взаємоповаги й толерантності [6, с. 20]. Така політика, на думку М. Оксютювич, є відповіддю національної держави на соціокультурний виклик, пов'язаний зі зміною етнодемографічної структури суспільства, що передбачає напрацювання правил і норм співіснування різних культур та їх носіїв в одному соціумі, в єдиному правовому, соціальному та економічному просторі [7, с. 35]. Мультикультурна толерантність у цьому контексті виступає елементом «раціонального» насилля, оскільки передбачає відображення своїх принципів у правових документах. Водночас раціоналізація полягає в утвердженні в глобалізованому суспільстві філософії мультикультуралізму, яка містить у собі картину й модель світу, в якій містяться мудрість, сакральні образи, архетипи менталітету та ціннісні системи різних етнонаціональних спільнот, які не протиставляються одна одній, а співіснують.

Звісно, утопічною є ідея, що ці системи не протидіють, а взаємно доповнюються, що упровадження принципу мультикультурної толерантності у правову систему запобігає конфліктам між цими соціальними спільнотами. Але філософія мультикультуралізму проголошує стратегему спільної долі людства, яка може реалізуватися лише за умов визнання унікальності кожної

культури та відмови від побудови ієрархії між культурами, що, власне, передбачає водночас і розмивання грані між «високою» та «низькою» культурами, «магістральною» і «периферійною» тощо.

Отже, можна стверджувати про ідеологему мультикультуралізму як уявлення про перспективність розвитку людства й сучасного суспільства як «понадгуманного» чи ж «постгуманного суспільства». Інша справа - наскільки виправданими є соціальні очікування її прихильників у реаліях теперішнього дня, в умовах новітніх викликів із 2008 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висоцька Н. О. *Дискусійні питання мультикультуралізму в американському соціумі* / Н. О. Висоцька // Концепція мультикультуралізму: збірка наукових праць [відп. ред. О. Є. Гомілко]. — К.: Стилос, 2005. — С. 16-29. — (Серія «Філософські контакти Україна-Канада»).
2. Яценко К. А. *Мультикультуралізм як соціокультурний феномен: основні підходи та трактування* / К. А. Яценко // Вісник Житомирського державного університету. — 2013. — Вип. 3 (69). Філософські науки. — С. 20-24.
3. Kukathas Ch. *Anarcho-Multiculturalism: The Pure Theory of Liberalism* / Chandran Kukathas // Political Theory and Australian Multiculturalism; edited by Geoffrey Brahm Levey. — New York: Berghahn Books, 2008. — Pp. 29- 43.
4. Дрожжина С. *Мультикультуралізм: теоретичні і практичні аспекти* / Світлана Дрожжина // Політичний менеджмент. — 2008. — № 3. — С. 96-106.
5. Schuster A. *Does Liberalism Need Multiculturalism? A Critique of Liberal Multiculturalism* / Anke Schuster // Essays in Philosophy. — 2006. — Volume 7. — Issue 1. Liberalism, Feminism, Multiculturalism. — Article 15. — Pp. 1-17.
6. Гордієнко А. В. *Концепція мультикультуралізму в сучасному науковому дискурсі* / Гордієнко А. В. // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. Політологія. — 2012. — Т. 178 (Вип. 166). — С. 17-20.
7. Михайлова М. О. *Мультикультуралізм і проблема толерантності у поліетнічному соціокультурному просторі* / М. О. Михайлова // Вісник Житомирського державного університету. — 2010. — Випуск 54. — С. 32-36.